

CRNA GORA

Crna Gora

UPRAVA ZA ZAŠTITU KULTURNIH DOBARA

Primljeno: 21. 11. 2024			
Org. jed.	Broj	Prilog	Vrijednost
UPI	02	55	2019-7

UPRAVA ZA ZAŠTITU KULTURNIH DOBARA

Elaborat o valorizaciji nepokretnog dobra Most na Bistrici

Cetinje, novembar 2024. godine

ELABORAT O VALORIZACIJI NEPOKRETNOG DOBRA

1. Naziv dobra

Most na Bistrici

2. Lokacija, mjesto, opština

Lozna Luka, Bistrica, Bijelo Polje

3. Podaci o pravnoj zaštiti

- Inicijativa uspostavljanja zaštite materijalnog dobra Most na Bistrici, Lozna Luka, Bistrica, opština Bijelo Polje, UP/I 02-55/2019 od 01.03.2019. godine

4. Vrsta nepokretnog dobra

Kulturno – istorijski, infrastrukturni objekat

5. O DOBRU

5.1. Istorijat

Bjelopoljski kraj bio je naseljen još u neolitu (10.000 do 3.000 godina prije n. e.). U Majstorovini je pronađena kamena šekira iz toga perioda, u Bijedićima i Rakonjama otkriveni su nalazi iz bronzanog doba (3.000 do 1.000 godina prije n. e.), a u selu Ostrelj dvije šekire jadranskog tipa. Ostaci ilirsko-rimske kulture nađeni su na lokalitetu pored crkve Svete Bogorodice u Voljavcu, tragovi nekog kultnog mjesta u Zatonu i nadgrobni spomenici u Dubovu. Sudeći po arheološkim nalazima na gradskom području, moguće je govoriti o postojanju rimske naseobine na obali Lima, u neposrednoj blizini današnjeg centra Bijelog Polja. U naselju Pruška pronađen je bakarni rimski novčić cara Probusa iz druge polovine 2. vijeka. Na lokalitetu latinskog groblja postojale su nadgrobne ploče iz vremena 2. do 3. vijeka n. e. Pred Drugi svjetski rat, otkriven je na ovom lokalitetu žrtvenik sa natpisom na kamenu, podignut Herkulu (čuva se u crkvi na Nikoljcu), i dr. nalazi.

Za crkvu sv. apostola Petra i Pavla pretpostavlja se da je, u prvobitnom izgledu, građena krajem XII vijeka i za humskog kneza Miroslava. Za tu crkvu napisano je čuveno i jedinstveno Miroslavljevo jevanđelje, najstarija sačuvana ćirilična knjiga. I Bogorodica Bistrička u Voljevcu, podignuta je krajem XII vijeka na ušću Bistrice u Lim. U blizini crkve su pronađeni brojni nalazi kasnoantičkog materijala, nekoliko nadgrobničkih stela, fragmenti epigrafskog spomenika, koji potvrđuju da je lokalitet bio značajno kultno mjesto kasne antike. Poveljom pisanom oko 1234. godine pominje se Voljevac, njegovi društveni odnosi, odluke o radovima, sokalnicima i meropahima kao i staleška struktura stanovništva bistričkog kraja, Voljavca i Srednjeg Polimlja. Crkva sv. Nikole na gradskom groblju Nikoljac se u pisanim izvorima XVI i XVII vijeka pominje kao manastir sa bogatom prepisivačkom djelatnošću. Crkva sv. Nikole manastira Podvrh zidana je 1616. godine, na lijevoj obali i kod izvora Bistrice, a iznad ulaza u Đalovića klisuru.

Od 1741. datira Gradska (Jusuf) džamija ali ne i jedina u užem gradskom jezgru. Naime, nedavno su nađeni, otkriveni i konzervirani ostaci Hadži Danušine džamije iz XVIII vijeka, sada na glavnom bjelopoljskom trgu. Jedna od najljepših džamija u bjelopoljskom kraju bila je Hajdar pašina džamija u selu Radulići, sačuvana u ruševnom stanju.

Bistrica je potpomo dolinsko selo udaljeno 20-ak kilometara od Bijelog Polja. Sa sjeverne strane selo nadvisuje Đalovića klisura (*Pećina nad Vražjim firovima*) i izvor Bistrice. Rijeka silazi u dolinu, presijeca selo i nekoliko kilometara dalje se uliva u Lim (Ušće). Bistričani su prije Drugog svjetskog rata uspjeli da iskoriste rijeku i na njoj "instalirali" prvu hidrocentralu u ovim krajevima. U toku rata Italijani su uzeli turbinu, pa centrala više nije radila. Iako su Italijani, centralu vratili poslije oslobođenja, nije ponovo stavljena u pogon, jer su u to

vrijeme, u procesu opšte elektrifikacije grad i okolina dobili električnu energiju.

Pored rijeke Bistricesu se gradile i brojne vodenice, a uz njih, krajem XIX vijeka i prve kafane (kahve), pa otuda i stari naziv sela – Kahve. Bistrica je bila jedinstvena i po čardaku Hasanbegovića, srušenom 70-ih godina prošlog vijeka. Stoljećima je preživljavao česte bune i ratove jer su u njemu složno živjele dvije porodice različite vjere.

Po osnovanim pretpostavkama most je izgrađen krajem XVII ili početkom XVIII vijeka kao dio karavanske putne infrastrukture koja je vodila kroz središnji dio današnje Crne Gore, ka Sarajevu na jednoj i Skoplju na drugoj strani. Istraživači ovog oblika arhitekture svjedoče o odlikama islamskog graditeljskog nasljeđa. Nesumnjivo je bio dio putne infrastrukture Otomanskog carstva na Balkanu. Izricana su i saznanja da je prvobitni most na Bistrici izgrađen u antičkom periodu pa se u pojedinim napisima imenuje kao Rimski most na Bistrici. Nije sačuvano i za sada nije poznato ime graditelja niti zadužninara, a nije evidentiran ni natpis na mostu.

Most je krajem sedamdesetih godina prošlog vijeka saniran, ojačan i proširen za potrebe redovnog kolskog saobraćaja. Bio je jedina veza sela, sa desne obale rijeke sa Bijelim Poljem. U njegovoj blizini je prije dvije godine napravljen novi most, prilikom rekonstrukcije putne infrastrukture ovog dijela bjekopoljske opštine. Prije pet godina njegovu zaštitu je inicirao i obrazložio, inž. mašinstva Kemal Zoronjić i Uprava za zaštitu kulturnih dobara je prihvatila navedenu inicijativu. Nedavno je sačinila i Rješenje za utvrđivanje kulturne vrijednosti dobra i imenovala sastav stručnog tima koji je 22.oktobra 2024. godine napravio uvid u izgled i stanje mosta i njegove neposredne i šire okoline.

5.2. Opis

Most je, po sadašnjim saznanjima izgrađen krajem XVII ili početkom XVIII vijeka na stabilnim i nešto visočijim obalama bistričke doline, na raskršću sela i katastarskih opština Gubavač, Pečarska i Voljavac. Dužine je oko 25 metara, sa starim gazištem širine oko 3,20 m i proširenjem od oko 0. 80 m iz perioda njegove posljednje sanacije, prije 50-tak godina. Izgrađen je sa centralno širim i po jednim manjim lučnim otvorom ka obalnim stranama, fino klesanim, krupnijim tesanicima lokalnog punog kamena i lake sige, složenih u pravilnom nizu za rubne djelove lukova mosta, a između tih partija je kamen, dominantno sige nepravilnog oblika i sitniji komadi ugrađeni i "vezani" sa širim i širokim fugama.

Most ima četiri kamene stope obuhvaćene AB ojačanjima iz posljednje sanacije. Dvije stope su u vodi, a po jedna na obalama rijeke Bistrice. Iznad temeljnih ojačanja mosta postavljeni su mjerne table sa visinu vodostaja. Sudeći po njihovim pozicijama i mjernoj visini Bistrica u ovom dijelu svoga toka značajno narasta.

Osim novijih ojačanja na stopama mosta iz istog perioda je i kolovozna obloga (podloga) sa bočnim proširenjem i niska ograda mosta, što u najvećoj mjeri utiče na njegovu autentičnost. Kako je most izgrađen kao pješački i za prenos dobara to je za potrebe kolskog saobraćaja izražena "grba" mosta i neravnine umanjene debljim nanosom betona i asfalta.

6. Stanje dobra

Most se čini konstruktivno stabilnim i fizički je u relativno dobrom stanju. Redovno je održavan i u (povremenoj) funkciji kolskog saobraćaja. Na samo nekoliko stotina metara od njega, prije dvije godine izgrađen novi most na trasi nove i rekonstruisane putne infrastrukture.

Stari dio mosta vizuelno je dostupan samo sa bočnih strana jer je kolovoz sa bočnim proširenjem i niskom ogradom nov, s kraja 70-tih godina prošlog vijeka. Urađen je u AB konstrukciju, presvučen betonom i asfalnom (bitumen). Navedene intervencije na gazištu mosta su u značajnoj mjeri narušile autentičnost mosta.

Neposredna okolina mosta uključujući i obale je očuvana ali neredovno održavana, bez redovno uklanjanja drveća i drugog rastinja sa lijeve obale rijeke, uz obje strane i stope mosta.

7. GEOGRAFSKE OZNAKE

OPŠTINA BIJELO POLJE

KO PEĆASKA, KO GUBAVAČ I KO VOLJEVAC

7.1. Državne koordinate

Državne koordinate: 7402134.78 4773786.44

7.2. GPS koordinate

GPS koordinate: 43.102041° 19.792081°

7.3. Opis granica dobra

Kulturno dobro čini most sa svim svojim djelovima.

U procesu definisanja granica kulturnog dobra koristile su se katastarske podloge, Ko Pećaska, Ko Gubavač i Ko Voljevac, dobijene od strane Uprave za nekretnine - Područne jedinice Bijelo Polje dana 11.11.2024. godine. Na katastarskim podlogama nije jasno definisana granica mosta, odnosno objekat mosta nije ucrtan na katastarskim podlogama, a nalazi se na spoju tri navedene katastarske opštine, pa je granica kulturnog dobra takva da obuhvata i neposredam prostor oko mosta.

Površina kulturnog dobra je 683,32 m². Granica kulturnog dobra prostire se na dejlovima sledećim katastarskim parcelama:

- KP 2456, KP 268/1, KP 287/3, KP 2056, KP 2057 i KP 2126/2 sve KO Pećarska,
- KP 732, KP 168/1, KP 165/3, KP 167/3 i KP 734 sve KO Gubavač,
- KP 686 KO Voljevac

7.4. Opis granica zaštićene okoline

Zaštićenu okolinu kulturnog dobra čini neposredni prostor oko mosta sa obalom. Površina koju obuhvata zaštićena okolina kulturnog dobra je 7678,08 m².

Granica zaštićene okoline kulturnog dobra prostire se na dejlovima sledećim katastarskim parcelama:

- KP 268/2, KP 298, KP 2126/1, KP 2455, KP 2456, KP 268/1, KP 287/3, KP 2056, KP 2057 i KP 2126/2 sve KO Pećarska,
- KP 169/2, KP 177/1, KP 169/1, KP 732, KP 168/1, KP 165/3, KP 167/3 i KP 734 sve KO Gubavač,
- KP 685/3 i KP 686 sve KO Voljevac

8. Spisak pokretnih predmeta u nepokretnom dobru

Nema pokretnih predmeta u nepokretnom dobru niti u vezi sa dobrom.

9. Podaci o vlasniku i držaocu dobra

Kulturno dobro: vlasništvo više lica

Zaštićena okolina: vlasništvo više lica

10. KRITERIJUMI

10.1. Obrazložen stručni stav o svojstvu dobra

10.1.1. Autentičnost i integritet

Kulturno – istorijski, infrastrukturni objekat, stari most na Bistrici ima većim dijelom očuvanu autentičnost i integritet. Sačuvan je primarni i originalni oblik i izgled mosta kao i njegova funkcija i značaj.

10.1.2. Step en očuvanosti

Most je cjelovito očuvan i ima visok step en očuvanosti.

10.1.3. Jedinственost i rijetkost u okviru svoje vrste

Za bistrički i bjelopoljski kraj i vrijeme nastanka, Most na Bistrici se može smatrati jedinstvenim dobrom. Rezultat je rada narodnih neimara i graditeljskog nasljeđa, tipičnog za vrijeme i osobnosti islamskog graditeljstva i mostogradnje. Svojstvo rijetkosti mostu obezbjeđuju činjenice da je očuvano malo mostova u ovom kraju iz XVII i XVIII vijeka, a nadasve saznanj da je skoro tri vijeka bio jedina sigurna i suva veza između naselja u dolini Bistrice i grada Bijelog Polja.

10.2. Obrazložen stručni stav o osobnosti dobra

Most na Bistrici ima očuvane istorijske, arhitektonske, građevinske, ambijentalne, pejzažne, tehničke, dokumentarne i druge osobnosti.

10.3. Obrazložen stručni stav o značaju

10.3.1. Istorijski značaj

Most na Bistrici je istorijsko svjedočanstvo putne infrastrukture, trgovačkih puteva, tradicionalnog privređivanja i života, u vrijeme osmanske dominacije ovim prostorom, tokom XVII i XVIII vijeka.

10.3.2. Arhitektonski značaj

Izrazit je arhitektonski značaj mosta obzirom da predstavlja tipično arhitektonsko djelo mostogradnje sa odlikama islamske arhitekture na Balkanu. Takođe i činjenica da je most građen lokalnim materijalima, dominantno sigom, kojom su građeni i objekti iz ranijih i poznijih perioda ovoga kraja daju dobru specifičan značaj.

10.3.3. Tehnički značaj

Tehnički značaj mosta očitavaju se u njegovog očuvanoj formi, stabilnosti, materijalima, funkciji, trajnosti i dr. odlikama. Činjenica da je, moguće, više puta obnavljan, posljednji put 70-tih godina prošlog vijeka nije umanjila njegove dobre tehničke karakteristike.

10.4. Drugi kriterijumi

10.4.1. Starost dobra

Most potiče iz perioda XVII ili XVIII vijeka, a posljednje izmjene na njemu načinje su 70-tih godina prošlog vijeka.

10.4.2. Socijalno ekonomski značaj

Most na Bistrici je u donedavnoj prošlosti imao izrazit socijalno ekonomski značaj. Preko njega je obavljan cio prenos dobar i prelas stanovništva sa jedne obale Bistrice na drugu. Istovremeno je omogućavao nebrojene socijalne i društvene kontakte svih zajednica koje su živjele na bistričkim obalama i zaleđu.

10.4.3/4. Ambijentalni i Pejzažni značaj

Lokacija i neposredna okolina mosta je najvećim dijelom očuvana pa ima velik i očuvan pejzažni i ambijentalni značaj. Stari kameni mostovi ranijih vjekova i epoha predstavljaju i jedinstvena dobra kulturnog pejzaža kao i pojedinačno vrijedno graditeljsko nasljeđe.

10.4.5. Vaspitno obrazovni značaj

Vaspitno obrazovni značaj dobra se izražava kroz mogućnost prezentacije vrijednosti dobra u cilju vaspitanja i edukacije, razvijanja pozitivnog odnosa prema kulturno historijskom, graditeljskom i infrastrukturnom nasljeđu i baštini.

11. Kategorija kulturnog dobra

Uvažavajući izrečen stručni stav o svojstvima, osobenostima i značaju, a na osnovu čl. 6, 7, 8 i 9 Pravilnika o bližim kriterijumima i postupku za utvrđivanje kulturne vrijednosti, predlažemo da se dobro **Most na Bistrici**, u skladu sa članom 34 Zakona o zaštiti kulturnih dobara, kategorizuje kao kulturno dobro od **lokalnog značaja**.

12. Bibliografija i izvori

- Dokumentacija Uprave za zaštitu kulturnih dobara, Cetinje

13. Usmena predanja/saznanja

- Legenda kaže da je most na Bistrici sagradio neimar Proko, najstariji u grupi prekolimskih neimara. Do novca za gradnju mosta je došao tako što je jedne noći bio na straži i u strahu ubio i opljačkao neznanog hajduka. Da bi okajao grijeh, odlučio je da na istom mjestu sa ukradenim dukatima podigne most. Majstori su prionuli na posao i napravili ga sigom, jajima i mlijekom koje su dobijali iz okolnih sela. Most je brzo sagrađen, ali Proko, kao svaki loš čovjek, opet se ogriješio o druge - nije platio graditelje mosta. Za kaznu, oni su ga u bijesu ubili i zakopali pored mosta.

14. MJERE

14.1. Konzervatorske mjere

- Uklanjanje betonske i asfaltne podloge i proširenja gazišta i ograde mosta. Shodno nalazu, po uklanjanju podloge, prezentirati autentični izgled gazišta i rubnih djelova mosta;
- Izrada konzervatorskog projekta dobra.

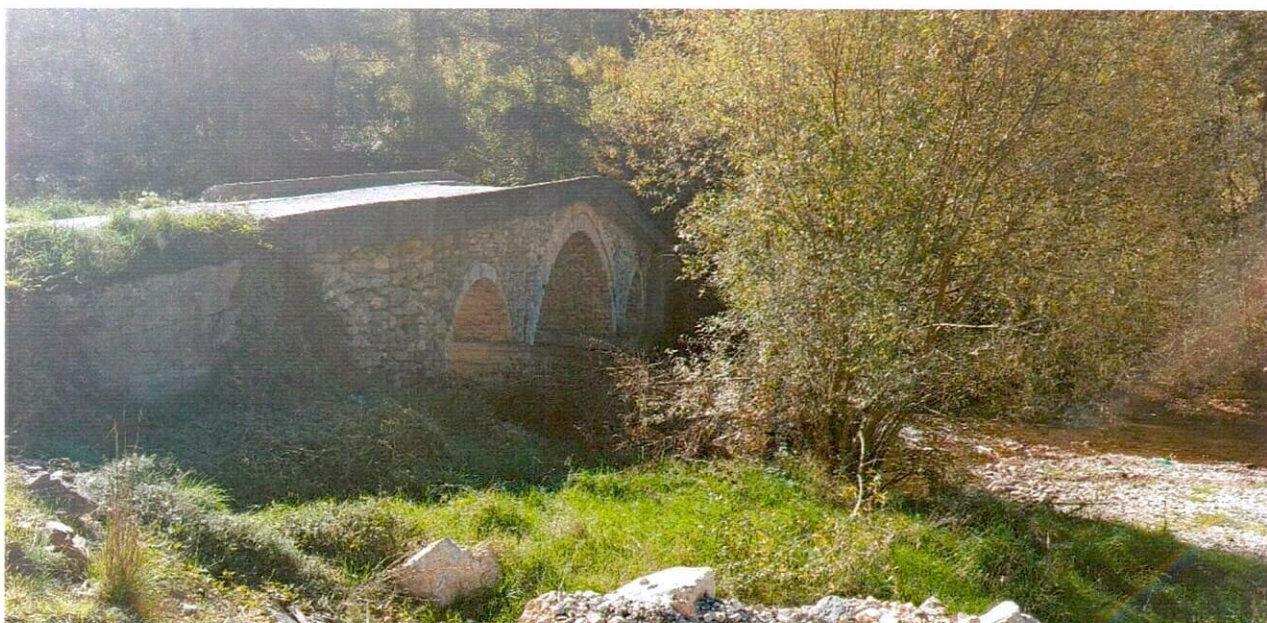
14.2. Režim zaštite

- Predvidjeti prezentaciju i namjenu mosta kao pješačkog, uključujući i njegove neposredne obale kao pješačke zone;
- Omogućiti korišćenje mosta u kulturne, zabavne, rekreativne i sportske svrhe čijim praktikovanjem neće biti umanjene naslijeđene vrijednosti mosta;
- Očuvanje mosta i njegove neposredne okoline u planskoj dokumentaciji;
- Praćenje stanja i redovno održavanje.

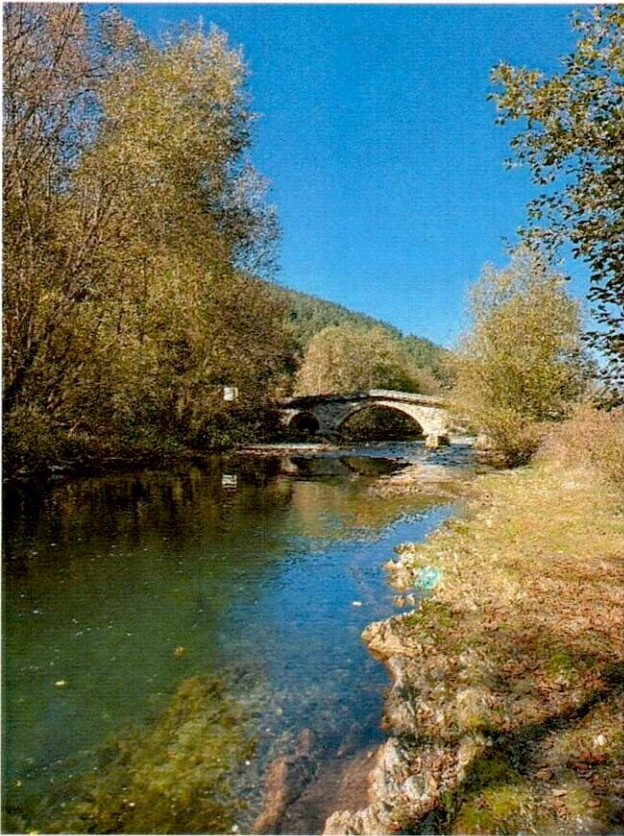
15. Napomena

U procesu definisanja granica kulturnog dobra koristile su se katastarske podloge, Ko Pećaska, Ko Gubavač i Ko Voljevac, dobijene od strane Uprave za nekretnine - Područne jedinice Bijelo Polje dana 11.11.2024. godine. Na katastarskim podlogama nije jasno definisana granica mosta, odnosno objekat mosta nije ucrtan na katastarskim podlogama, a nalazi se na spoju tri navedene katastarske opštine, pa je granica kulturnog dobra takva da obuhvata i neposredam prostor oko mosta.

16. Foto prilozi, oktobar 2024.

Vizura mosta iz daljine li objekti u neposrednoj blizini mosta

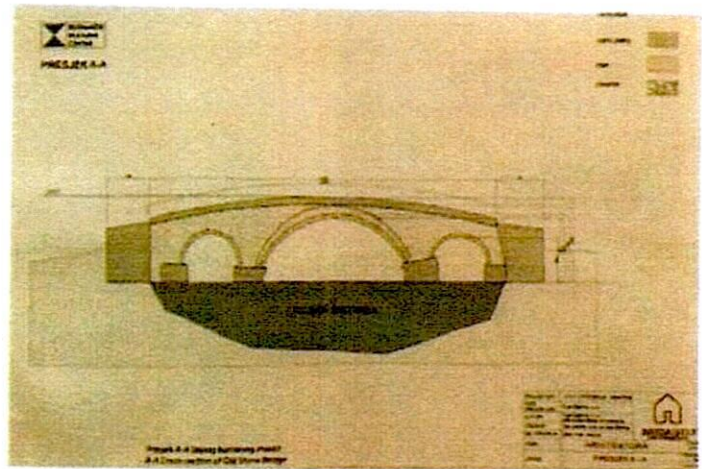
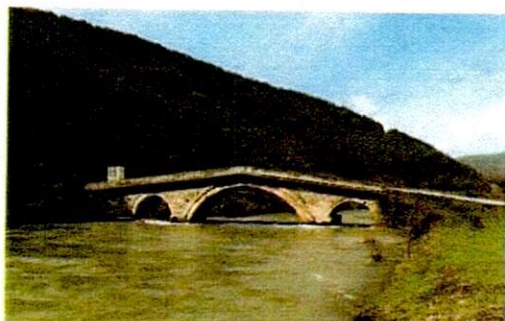
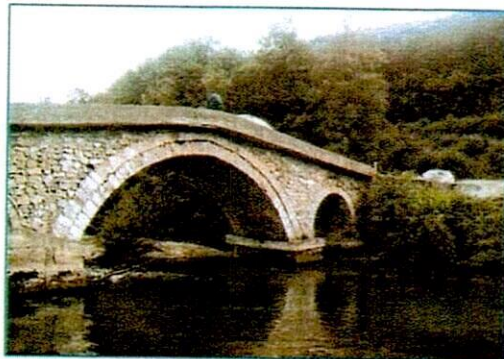
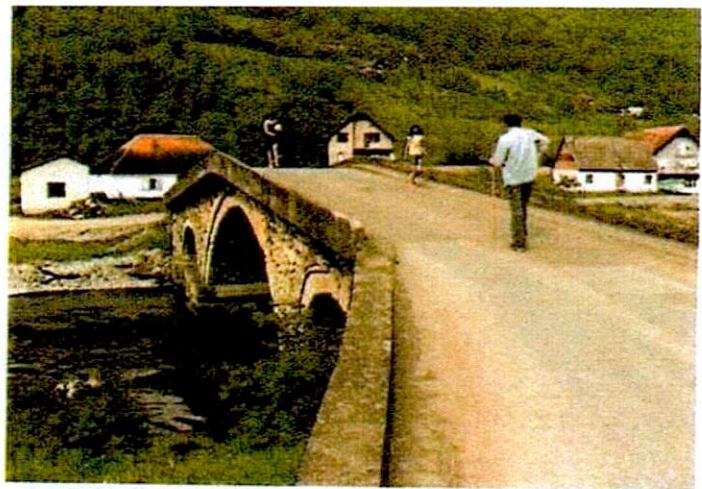
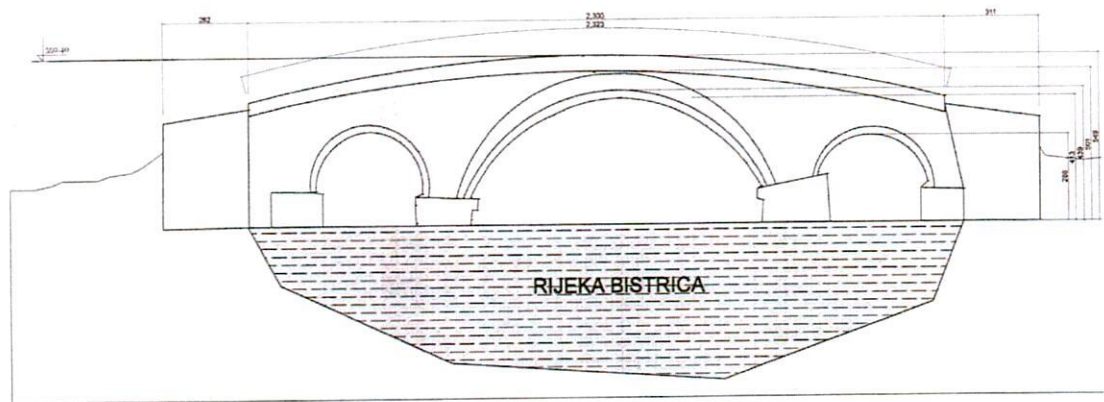

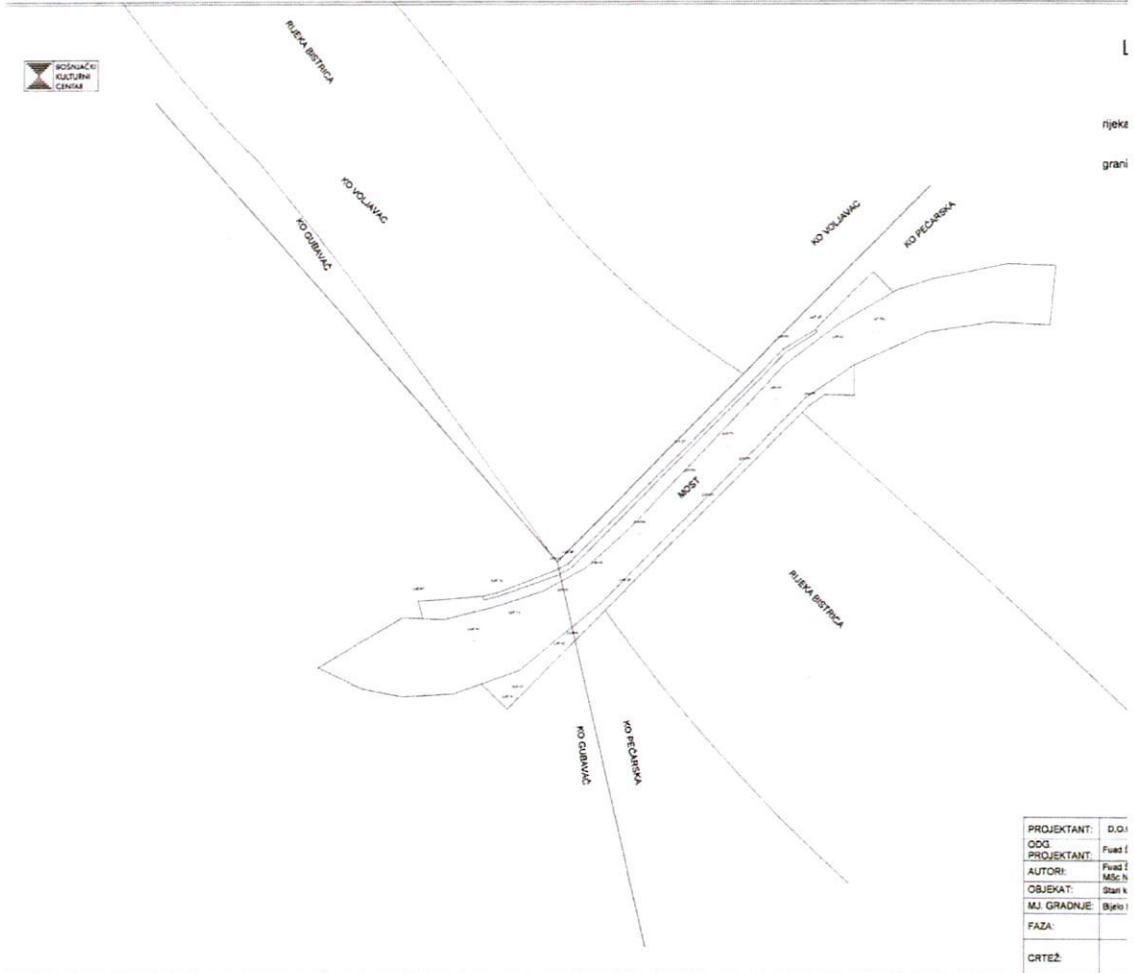
Novoizgrađeni most u blizini na novoj saobraćajnici koji u potpunosti preuzima savremenu, kolsku saobraćajnu funkciju

Ranija fotodokumentacija i crteži dostavljeni Inicijativom iz 2019.godine

PRESJEK A-A

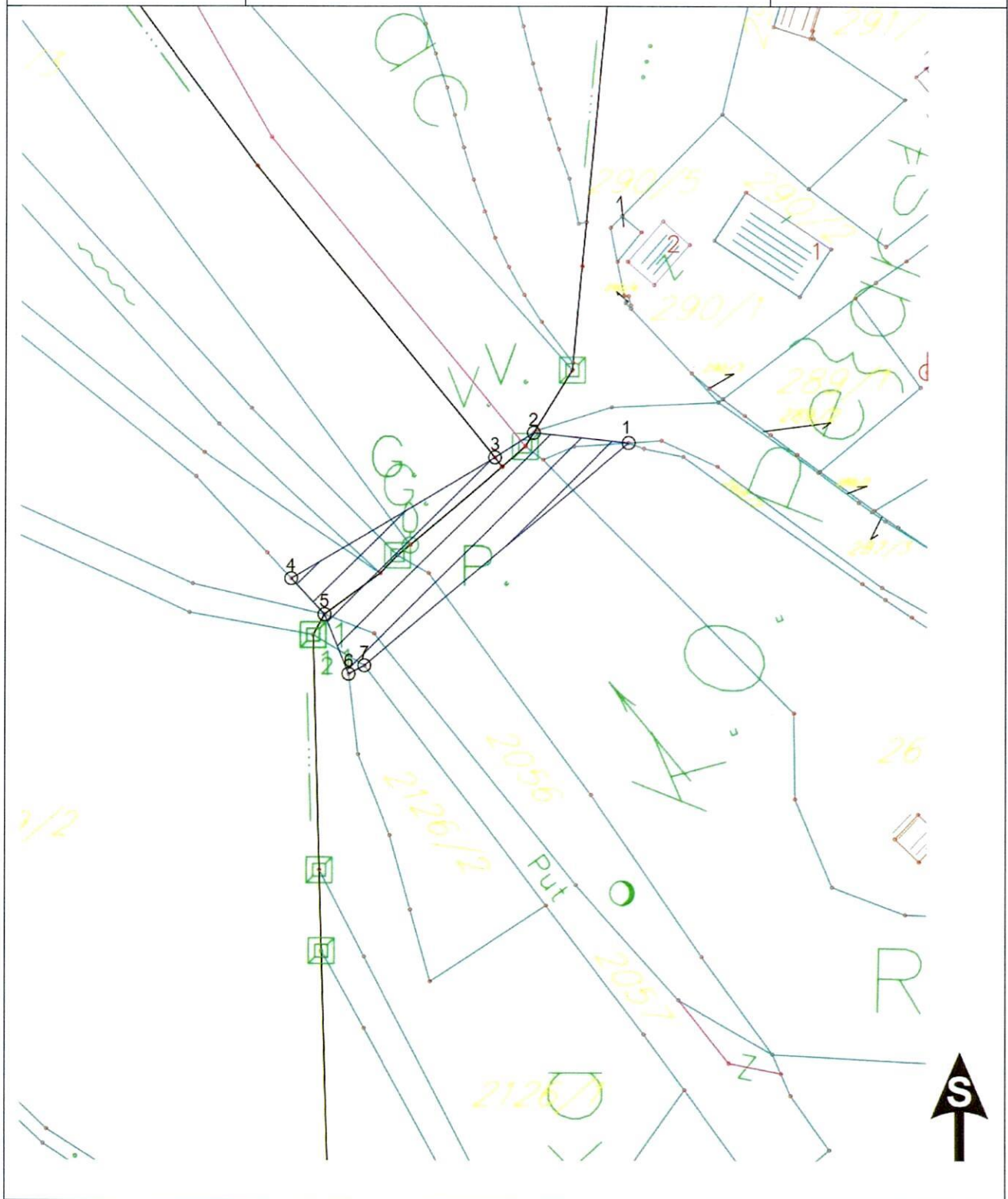

PROJEKTANT:	D. O. I.
ODG. PROJEKTANT:	F. V. I.
AUTOR:	F. V. I.
OBJEKAT:	Stan 1.
M.J. GRADNJE:	(Bijelo)
FAZA:	
CRTEŽ:	

Geodetski snimak mosta

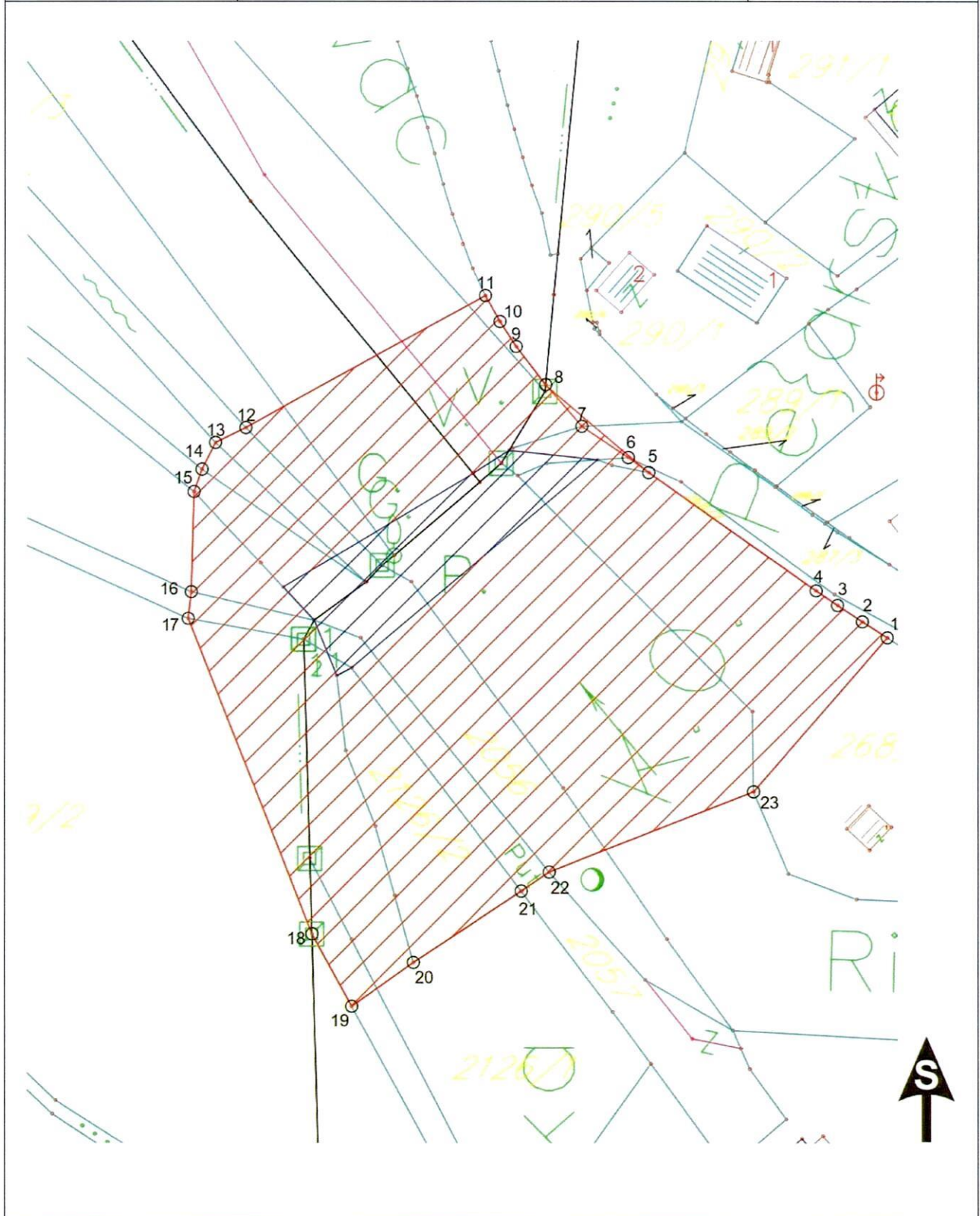
17. GRAFIČKI PRIKAZI

NAZIV	MOST NA BISTRICI	KO PEĆASKA, KO GUBAVAČ KO VOLJEVAČ
GRAFIČKI PRIKAZ	PRIKAZ GRANICA KULTURNOG DOBRA U KATASTRU	NOVEMBAR 2024

LEGENDA	
	GRANICA KULTURNOG DOBRA
10	GRANIČNA TAČKA

NAZIV	MOST NA BISTRICI	KO GRAB
GRAFIČKI PRIKAZ	PRIKAZ ZAŠTIĆENE OKOLINE KULTURNOG DOBRA U KATASTRU	NOVEMBAR 2024

LEGENDA	
	GRANICA ZAŠTIĆENE OKOLINE
10	GRANIČNA TAČKA

18. DRŽAVNE KOORDINATE

18.1. Državne koordinate (granične tačke) kulturnog dobra

1	7402134.78	4773786.44
2	7402119.97	4773787.97
3	7402113.93	4773784.13
4	7402082.24	4773765.05
5	7402087.43	4773759.47
6	7402091.19	4773750.21
7	7402093.64	4773751.52

18.2. Državne koordinate (granične tačke) zaštićene okoline

1	7402183.19	4773756.67
2	7402179.02	4773759.34
3	7402174.89	4773762.07
4	7402171.31	4773764.52
5	7402143.30	4773784.32
6	7402139.88	4773786.80
7	7402132.12	4773791.96
8	7402126.07	4773798.86
9	7402121.15	4773805.25
10	7402118.45	4773809.46
11	7402116.01	4773813.83
12	7402075.94	4773791.70
13	7402070.89	4773789.24
14	7402068.64	4773784.82
15	7402067.33	4773781.08
16	7402066.88	4773764.21
17	7402066.37	4773759.72
18	7402087.07	4773707.10
19	7402093.69	4773695.03
20	7402104.01	4773702.37
21	7402122.06	4773714.24
22	7402126.72	4773717.40
23	7402160.88	4773730.88

Stručni tim:

Tanja Vujović, etnološkinja

Sanja Šoljaga, restoratorka konzervatorka

Andreja Mugoša, arhitektica konzervatorka

Andreja Mugoša